

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

II.

(Наставак.)

Отац покојников — бог да му душу прости — дочекао је ту велику жалост, да своме честитом јединцу сину очи заклопи. Данас, кад ово пишемо, и он је, сиромах, већ преминуо. Као што рекох, био је адвокат, а последње године свога живота провео је као умировљени сенатор вароши Н. Сада. И ако је био адвокат, није свога дугог века ни једну странку пред судом заступао, бар тако је покојни Коста говорио, него је цео живот у мањим службама новосадеке вароши провео, док г. 1861. није за сенатора изабран. Новосадека публика и пријатељи покојникови нису га још заборавили: та ко би и заборавио ону у својој простоти ипак занимљиву добричину. Колико смо пута иницијативом Костином с њиме невине шале збијали! Покојни Коста врло га је добро карактерисао у једном своме путопису из Цариграда, где описује, како је добио од оца писмо, које ће решити његов одлазак с морског брода и расанак са морем и морском службом и животом, па кад је прочитао писмо, а он овако ускличе: „Слатки и добри мој отац, ко да ти замери, што ти писма логична нису, кад су пуна љубави према сину твојем!?“ — После смрти материне отац му је био и отац и мати, и Коста је поред свега тога, што је матер јако жалио и особито је поштовао, и оца ипак са свом вежносту детињског ерца волео.

Основне школе (по ондашњем обичају — српске и немачке) свршио је Коста у месту свога рођења, где је почео учити и гимназију.

Нижу гимназију свршио је у Новоме Саду, јер онда у оно доба није овде било више школа. У гимназији се одликовао свагда као најбољи ђак. Овде већ приметило се, да његов поглед допире

преко школских клуна, овде се већ појавила у њему прва искра самосталности. Кад је био у четвртном разреду умре му један друг, и Коста му је говорио на опелу надгробни говор, — то је био Костин први „деби.“ Овај његов говор допао се онда, и у ђачким круговима прибавио је Кости много уважења.

Вишу гимназију отпочео је у Винковцима, где је пети гимназијски разред свршио. То је било г. 1859—1860. Нужно је овде приметити, да је винковачка гимназија под ондашњом строгом, војеном, граничарском управом на великом гласу била. Ваци из винковачке гимназије могли су конкурисати са питомцима ма које аустријске гимназије. У својим мемоарима описује Коста како је у Винковцима врло задовољно проводио. . . „Живот је тамо миран и пријатан. . . она ме је година прошла као сан, кога се и сада врло радо сећам. . . Но и осим тога је ово мило местанце важно по мене: ту се у мени породила мисао, да на море одем.“ То су сопствене речи Костине.

Из Винковаца оде у Пешту. То је била бурна година 1861. Јавно кретање у Угарској није остало без уплива и на српску омладину, што се у Пешти учила. И српска омладина покренула се онда из мртвила, а тај покрет нашао је себи израза у добровољним позоришним представама, што су их српски ђаци оне године под руковођење секретара „Матице Српске“, А. Хацића у Будиму, у Станковићевој башти давали у корист нашем народном позоришту. У томе друштву учествовао је и Коста Трифковић, не као глумац и приказивач, него као члан малог позоришног оркестра, — јер Коста је био музикалан. Овome оркестру, који се свега из шест

чланова састојао, био је капелник Ника Максимовић, садањи саборски посланик. То је ето друго истицање Костино у ваншколском раду и животу!

Из Пеште је свршетком школске године до-

шао још оцу у походе са сталном намером, да прекине гимназију и да оде у наутику (морнарску школу).

Ово је сада нов период у Костином животу!

Ж И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Максим Црнојевић.“ Трагедија у 5 чинава, с певањем, написао др. Лаза Костић, за позорницу уредисо А. Хаџић, музика од А. Максимовића.) Приказана у суботу 17. фебруара о. г.

Драмско се песништво појавило и развило онда, кад је епско и лирско већ узело на се јасне и сталне облике. Оно је тријумф песништва; јер спаја у себи и спољашње догађање епске и унутрашње осећање лирске појезије. Најглавније пак, битност драмна, њено језгро, јест радња, која извире из унутрашњости, из особености карактера. Радња је тако важна ствар, да је та струка песништва од ње и примила име: грчка реч *драма* значи српски радња. Али се радња не сме развијати просто, без икакве сметње У њојзи мора бити борбе између две противности, и радња је замашнија, што су замашније и противности. Стога је и драма од великог, моралног значаја. Јунак, који стоји у опреци с моралним редом у свету, мора пасти. Ми га можемо жалити, јер је можда побудио у нама саучешћа, али смо ипак задовољни, јер га је надвладала непогрешност морала.

Драмско се песништво дели на три врсте: на трагедију, на комедију и на тако звану гауму.

У првом реду занима нас сад трагедија. Шта и ко може бити предмет трагедије? На сваки начин онакав догађај и онаква личност, који стоје над обичним, свакидашњим животарењем, који занимају и шири круг, дакле понајпре историјска личност у свези са историјским догађањем. Ако ли пак није историјски факт, то мора бити ипак предмет могућан, јер иначе губи од своје узвишености. Личност пак мора стајати у опреци са редом и установом, са обичајима и моралним стањем на свету — иначе се и не би истакла, иначе и не би дошло до борбе. Али јунак мора пасти, јер установе и морални ред морају имати своје сатисфакције.

Драма, на и трагедија, ствара се на два начина. Јунак је или активан, т. ј. у првој половини драме влада он; он напредује, он дела, он хоће, он проузрокује дакле и реакцију с друге стране, и на њега се у главном сруше доследности, он подлегне катастрофи. Или је јунак пасиван, т. ј. одмах у почетку у таквим околностима, таквог строја, да спољашње силе могу утицати на њ. Те силе раде, те га воде и гоне до врхунца, са којег се јунак, у страсном нагону, до катастрофе сурва.

У „Максиму Црнојевићу“ имамо оба јунака. Први је Иво, други Максим. Иво има сву нашу симпатију, јер он ради, он хоће; Максим пак трпи, на њега утичу спољашње

силе А то је и једина мана, што није главна ствар спојена у једноме јунаку, већ је носе двоје, сваки на свој начин.

Што се пак тиче дикције, лирских момената, карактера, полета — у опште, генија у њојзи, то не уступа места можда ни тако званим узор-трагедијама.

Каква ли миља нема у карактеру Анђелије? Какве ли чедности, какве ли љубави? Али нам је тим занимљивија, што јој постанак љубави омотава тајанствена чаролија: талијанска тиха ноћ, мрачни ходник, јуначка појава, лепота — све на мах, све у једном тренутку. Она га љуби, ма да лежи на њему сумња, е је он убио брата њеног:

„И опет је све једно, те једно:

У брату ми је Максим погинуо,

А у Максиму жив је још и брат!“

Па како јој голема појава мора буди и шири помисао на Максима, на љубав њену:

„Еј, море, море, ти божанствено!

Дубока мисли створитељска ти!

Што ми се тако збиљски клањају

Седоглави ти силни валови?

Од Максима да л' носе поруке?

Ил' у развлаку сваком дубоком

Оседели им већа доносе

Све нова и нова ми питања.

Ил' сумње зар све нове и нове?“

Па у песми, у певању, кад у њојзи отму маха бујни осећаји и тајна слутња:

„Ал' да вам спустиш на плећа гојна

Тугу, кад драга изгуби војна.

Тај терет не би пренети прегли,

Сви би к'о јањци морем полегли,

Туга би моја у море пала,

Ал' би и мене собом одзвала!“

А силне жеље, милокрвне успомене, љубав, страст, зар не извиру на начин, који је можда јединствен у тој струци:

„Би л' познала? Еј, слепи јаднице,

Не познајеш познавања још ти!

Би л' познала? Та познаћу и вал,

Што с оне стране мора долази,

На брегу да л' је штаћива срео,

И да л' је Максим видео га мој,

Ох, познаћу и траг, што остави

На воденом огледалу му лик!“

Зар се даје силније рећи, зар се дају узвишеније тумачити валовити осећаји, што их гаји лепа Анђелија?!

У трећем чину пак, у појави првој, кад на тренутак излази дуждева кћи, сад већ снаха црногорска, из трема, где се певају песме сватовске, да на тренутак буде сама, да себи разјасни чудну слутњу, неизвесну зебњу, да слије у једно чедну прошлост и чудновату садашност, да даде себи рачуна о појави у своме срцу — како ли јој теку речи! Она не зна за грозну обмахну, што жарким срцем њеним почини непојмљива сујета, она је не зна, али је слутн, и слутњу своју изражава речма:

„Промен'о ми се чудном променом:
То исто сунце, ал' је други зрак,
Те исте очи, иста уста та,
Ал' онај поглед камо милостив,
Што немилуце душу сажижје,
Навлажујућ' је с нова пољущем!
Тог' нема више, — нема, — прође све!
Зар тако мутан дан? Ох, Максиме!“

Заиста, девојка таква, вредна је сукоба између Максима и Милоша, вредна је големе борбе, што је боре за њу побратима два!

Ох, па та иста мома, кад види да је преварена, да се усудили срцем њеним заиграти грозну шалу, сатрти свет, што га је себи тако ружичасто насликала; ох, ала уме да каже, што јој лежи на сломијеном срдашчету, кад пред собом види убијена војна, убијена од оне црне храпаве авети:

„На шта? Још питаш отпадниче црн?
Па шта? Још пита вучији ти бес?
.....
Не могу већ поднети света тог!
Мртваца мрзим, живе презирем,
Шта још и мени лении сване дан,
Да с ума снесе црни овај сан!“

Жена ће опростити и неверство и тренутну заблуду војна свога, али превару и обмахну, па још намерну и израчунају — никад.

Анђелија, као што је наведосмо, као што је створи песник, беше гђца Ленка Халићева и појавом и приказом Речи, нагласак и кретања беху у складној хармонији — с наше јој стране честитамо свесрдно на уметничком успеху.

Друга симпатична особа у трагедији тој, слична Меркуцију у „Ромеу и Јулији“, јест Црногорац Радоје. Заиста, сретна замисао песникова, створити „Радоја“. Какве ли нам истине не говори одмах чим ступи:

„Тако ти је то, кад се латаш Латина! Погледај на поље, сама вода, погледај унутра, сам увода; нигде цвета, нигде поштена човека! Од како сам ван Црне Горе, не видех зелена листа, не видех ведрог лица!“

А какво ли лукавство не издаје речма:

„Да знаш измамит', к'о што рећи знаш!“

што их говори дуждевој ћерци, радозналој Анђелији.

Заиста, пријатна гласника, чила момка! Као да је писан „Радоје“ за г. Добриновића, тако му доликује, тако му иде од руке приказ те скроз и скроз симпатичне особе.

Као узвишен моралан стуб, као светиња, стоји пред нама класична Јевросима, жена и мати. Песник је морао дубоко поштовати мајку своју, кад је могао све оне непогрешне жипе улести у разривено осећање максимове мајке:

„Еј, Максиме, еј, сине једини!
У теби ми је мој васцели свет,
И рај и пак'о, оба успоред!“

У болу има пакла, у радости раја, у сину све и сва:

„Та хоћу, храно, оставићу те,
Ал' сузе моје никад, никада!
Бар да се Максим сузом претвори,
Ја онда никад не бих плакала,
Да Максима из себе не пустим;
Ал' сад ме тако свака суза тре,
К'о канда се за сваком сузицом
По један Максим кида од срца.“

Тако може говорити само мати, нико други на свету, нико. Само материнско срце може осећати тако, само је оно кадро сносити титански бол — светиња је мати; мати је једини идеал, који се постиже.

Па како љуби, како ли поштује мужа свога, плаховитог Иву:

„Ха! Шта? Је л' срце то ил' није? — Јест! —
Ил' он, — ил' срце? Ил' срце, ил' он!“

.....
И он и срце, и срце и он!“

Зар је чудо онда? Зар се могло друкче и догодити? Зар није баш морало бити тако, као што се збило? Кад јој се у понор сруше најмилији идеали, кад пропадне једино, што је везује за свет, чега ради и даље дише — зар није морала доћи до најужаснијег стања, што га човек може доживити? Јевросима мораде изгубити памет, то је чиста доследност карактера њеног, и да није полудила, изневерила би себе саму, и женско и материнско срце своје. Ужас!

Све те фазе, од мајке, што пати, од жене, што љуби, до последњег трагичног момента, у коме јој — у лудилу — ипак изби мати на површину: све је то гђа Драгиња Ружићка на класичан начин приказала; она имађаше уметнички тријумф.

(Свршише се.)

* (Сахер Мазох). Управитељ нашег позоришта А. Хацић телеграфисао је после представе „Наших робова“ писцу, па му је честитао на сјајном успеху, што му је комад имао. Сахер Мазох, — који је нашем управитељу, кад се с њиме у Грацу упознао, драговољно и с највећом готовошћу дао дозволу, да му се може комад „Наши робови“ на нашој позорници представљати, не тражећи за то никакве награде, — одговорно је одмах ово: „Градац 28. фебруара 1879.

Високопоштовани господине управитељу,

Примите моју најсрдачију захвалност на вашем милом ми телеграму, који ми је ноћас јавио успех мога комада и који ми је прибавио велику радост. Изјавите, молим Вас, моју најсрдачију хвалу и свима приказивачима, који су својом ваљаном игром сигурно много допринели, да се мој комад допадне, хвала и духовитом превађачу, хвала и по племену сродној ми српској публици, која је малорускога песника тако лепо, тако срдачно примила.

Јако ћете ме обрадовати, ако ми пошљете и позоришну објаву. Уједно вас молим, да примите на успомену моју слику, цртану у нашем народном оделу, и слику моје жене у малоруској кацабаји.

С особитим високопоштовањем
Сахер Мазох, с р.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

29. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 20.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 24. ФЕБРУАРА 1879.

Први пут:

ФРИШЕ ФИРЕ.

Шала у 1. чину, написао Коста Ристић.

О С О Б Е:

Спасићка		Ј. Поповићева.
Ленка	} њене кћери	Л. Хаџићева.
Аница, дете		М. Максимовићева.
Младен Рајковић		Добриновић.

Збива се у Новоме Саду.

Пре тога

По други пут:

СОЦИЈАЛНЕ ДЕМОКРАТЕ.

Шаљива игра у 3 чина. По Гирнтовој новели: „Die Socialdemokraten,“ написао Коста Ристић.

О С О Б Е:

Професор Фогт		Марковић.
Сида, жена му		Л. Хаџићева.
Олга, сидина сестра		М. Рајковићка.
Удовица Хене		Д. Ружићка.
Шел, полицајни саветник.		Зорић.
Келл, порезник у миру		Рајковић.
Рекс	} живописци	Ружић.
Вајсенборн		Добриновић.
Луј, послужитељ у гостионици		Ћирић.

Збива се у гостионици, у брдовитом пределу крај језера.

У недељу 25. фебруара с новом поделом улога први пут: „Вампир и чизмар.“ Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Ј. Сигети, за српску позорицу удесио Ј. Ђорђевић.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.